

УДК 347.157-027.543:343.121.5

МІЖНАРОДНО-ЗАКРІПЛЕНІ ПРИНЦИПИ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ПРОФІЛАКТИЧНА ЛАНКА В РОБОТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Панченко Маргарита Валеріївна
м.Київ

В статті розкриваються особливості тлумачення норм міжнародного спрямування в процесі правового виховання фахівцями соціально-правового захисту населення як однієї з напрямків своєї професійної діяльності, що включає профілактичну роботу з неповнолітніми. Розтлумачено поняття принципів та їх взаємозв'язок з правовими приписами. Окреслено міжнародні акти як форма зовнішнього вияву правового виховання. Визначено особливості правового статусу неповнолітніх та прокоментовано утвердження їх правомірної поведінки у рамках соціально-правового захисту.

Ключові слова: міжнародні акти, принципи, правомірна поведінка, профілактика, неповнолітні.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю корегування профілактичної діяльності неправомірної поведінки різних груп населення, в тому числі неповнолітніх. Проблема злочинності неповнолітніх несе в собі загрозливі тенденції в усіх сферах життя суспільства. Тому її слід вирішувати на загальносоціальному рівні, шляхом вдосконалення провадження у справах про правопорушення, вчинені неповнолітніми і методами правового виховання та обізнаності. Основні принципи правової свідомості закладені в джерелах права, тлумачення яких і є одним із завдань фахівців соціально-правового захисту населення.

Принципи міжнародних норм забезпечення правомірної поведінки неповнолітніх розглядаються в процесі вивчення дисциплін «Сімейне право», «Галузеве законодавство в соціальній роботі» та ін. Тому дана тематика на теоретичному рівні може використовуватися при викладанні цих дисциплін, а також при написанні методичних рекоменда-

цій з курсу «Соціально-педагогічна профілактика правопорушень неповнолітніх». В практичному напрямі зазначена тема особливо важлива при наданні юридичних консультацій студентами в процесі проходженні практики та у їх фаховій діяльності в майбутньому.

В науковій сфері окремі складові нашої тематики були представлені в роботах вчених педагогічних та юридичних напрямків. Так, загальні основи соціально-правового захисту зосереджені в роботах І.І.Смагіна, О.Л.Караман, І.М. Ковчиної, О.О. Харченко та ін. Загальними питаннями вивчення правового виховання займалися О.Г.Данильян, С.І.Заславська, С.А.Сидоренко, Т.Л.Савустьяненко, В.Я.Тацій, та ін. Проблеми профілактичної діяльності правопорушень неповнолітніх розглянули Т.М.Вакуліч, Л.М.Вольнова, Г.Д.Золотова та ін. Питання ефективності та дієвості правового виховання шляхом тлумачення правових норм як профілактичної ланки в роботі фахівців соціально-правового захисту населення в науковій сфері не розглядалося.

Метою даного дослідження є теоретично обґрунтувати можливості здійснення профілактичної роботи фахівцями соціально-правового захисту населення з неповнолітніми шляхом правового навчання та закріплення міжнародних норм правомірної поведінки.

Основними завданнями є розкрити особливості правового статусу категорії неповнолітніх та їх соціально-правовий захист, з'ясувати термінологічно сутність протиправності, тлумачити поняття принципів як правил правомірної поведінки в суспільстві, виокремити певні міжнародні нормативні акти щодо профілактичної діяльності як основні джерела у роботі соціальних правовиків.

Слід нагадати, що відповідно до статті 68 Конституції України, кожен громадянин зобов'язаний неухильно дотримуватися її норм та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [4]. Цей припис вказує на спонукання кожного громадянина держави до правомірної поведінки в суспільстві. Протиправною, неправомірною визначається поведінка, яка суперечить нормам права, здійснюється всупереч праву, є свавіллям суб'єкта. Вона являє собою порушення заборон, зазначених в законах і підзаконних актах, невиконання обов'язків, що виходять із нормативно-правового акту, акту застосування норм права або договору, укладеного на основі закону.

Правопорушення виражаються у формі проступку та злочину. Злочин є більш тяжке суспільно-небезпечне, винне, каране діяння. Але і за проступок і за злочин державою Україна встановлена відповідна міра покарання, що для неповнолітніх осіб визначається у силу їх віку. Як і в українському законодавстві, так і на міжнародному рівні обидва види правопорушень мають бути попереджені, виявлені і знешкожені. В цьому напрямку зроблені кроки в теорії і на практиці.

Неповнолітніми є особи, які мають не тільки загальний правовий статус, а й спеціальний. Вони наділені неповною їздатністю, тобто коло їх прав та обов'язків обмежене в залежності від віку. Тому вони потребують окремої уваги щодо їх поведінки з боку батьків, педагогів та державних органів. Неповнолітні мають бути не тільки наділені пільговим статусом, але і розуміти встановлену міру відповідальності за відхилення від правомірних дій. Роль соціальних правозахисників в цій сфері є достатньо великою. Вони покликані надавати соціально-правовий захист шляхом, перш за все, повчальної функції, просвітньої, виховуючи покоління у дусі права, і тим самим забезпечуючи мир і спокій всього населення держави. Як зазначав Л.С.Виготський, оскільки всяке виховання виставляє певні ідеали, цілі та норми, постільки воно має мати справу з нормативними науками [2, с.37]. Професійне тлумачення принципів міжнародного законодавства є першочерговим завданням фахівців соціально-правового захисту населення.

З теорії правотворення можна визначити, що принципи є основні засади, вихідні ідеї, положення, що відображають зміст права, його сутність і призначення у суспільстві, визначають спрямованість правового регулювання і поширюються на усіх суб'єктів права [6, с.59]. Саме принципи визначають певні правила поведінки особи, що закріплені на міжнародному рівні.

У юридичній науці виділяють загальноправові принципи права, що характерні для права у цілому. Вони визначають розвиток та формування національної правової системи, спираються на Конституцію України і діють у всіх галузях права. Це зокрема: принцип гуманізму, що визнає людину найвищою соціальною цінністю, принцип демократизму закріплює в нормах правове становище людини, принцип соціальної справедливості утверджує здатність захищати права, свободи та інтереси різних соціальних груп, кожна з яких має своє уявлення про справедливість, принцип свободи дає можливість вибору певного варіанта поведінки для окремої людини, державних органів і посадових осіб, принцип рівності забезпечує рівність усіх громадян перед законом, незалежно від національної, статевий, політичної, релігійної належності, соціального походження, майнового стану, роду і характеру занять, принцип взаємної відповідальності держави і особи означає, що вони пов'язані взаємними правами і обов'язками, принцип законності урівнює однакове розуміння і суворе дотримання, виконання

законів та підзаконних нормативно-правових актів усіма суб'єктами суспільних відносин.

Виконуючи належним чином всі вищевказані принципи, суспільство загалом і конкретно виділена група буде дійсно жити по стандартам правомірної поведінки, згідно норм закону. З позиції Ж.В.Петрочко, під психологічним механізмом дії права розуміють механізм впливу на мотиви поведінки людей. Юристи називають два види мотивів: стимулюючі, що формуються шляхом встановлення заборон і мотивуючі – шляхом утвердження обов'язків і дозволеного. Механізм мотивації поведінки полягає в актуалізації тих чи інших потреб на фоні свідомого чи несвідомого подавлення потенціалу інших потреб. Актуалізація якоїсь потреби спонукає людину до аналізу та оцінки тих факторів природного чи соціального середовища, які мають бути враховані в процесі вибору варіанта поведінки відповідно до потреби. До таких факторів належать і правові норми, що регулюють сферу відносин [5, с.205-206].

Право, як цілісне явище соціальної дійсності, має певні форми свого виразу. В юридичній науці розрізняють внутрішню і зовнішню форми права, під якими традиційно розуміють, у першому випадку, внутрішню структуру права, у другому – джерела права, що формально закріплюють правові явища і дозволяють адресатам знайомитися з їх змістом та користуватися ними.

Отже ми звертаємо увагу на один із напрямків профілактичної діяльності соціальних правозахисників шляхом зовнішнього вираження і донесення правових приписів та принципів через джерела права, які мають загальнообов'язкове значення. Основними джерелами визначено правовий звичай, правовий (судовий, адміністративний) прецедент, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт.

Нормативно-правовим актом є офіційний письмовий документ, прийнятий у встановленому законом порядку і формі уповноваженими на те суб'єктами правотворчості, який закріплює правило поведінки загального характеру, що забезпечується державою. В українській державі вироблено певну ланку законів та підзаконних актів як загального, так і прямого характеру, які діють відповідно до міжнародних документів. В кодифікованому законодавстві, в матеріальному та процесуальному праві, щодо неповнолітніх осіб виділені окремі глави та інститути. Але важливим є ще той факт, що ми розглядаємо групу особливого віку – неповнолітні. Ці особи потребують окремої уваги у зв'язку зі здатністю поглинати умови середовища і зважати на них.

Сьогодні яскравим є той факт, Україна - європейська держава і молодь в нас, як засвідчила практика, є досить усвідомленою, тому акцент в профілактиці протиправної поведінки неповнолітніх потрібно зробити саме на підвищенні правосвідомості. Як пише Ю.І.Гревцов, немає людини без будь-якої правосвідомості, але є багато людей із запущеною, потворною правосвідомістю [3, с.139].

Насьогодні українською державою ратифіковано основні нормативно-правові документи міжнародного поля, що дозволяють координувати та пильнувати профілактичну діяльність злочинності неповнолітніх в Україні шляхом переконання, примусу та виховання. Як зазначено у Великому юридичному словнику, профілактика злочинності є системою державних та громадських заходів, спрямованих на виявлення, усунення і нейтралізацію причин та умов злочинності [1, с.742].

Такі профілактичні норми містяться у загальновідомих міжнародних документах, таких як Загальна Декларація

прав людини від 10.12.1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, ратифіковані 19.10.1973 р. та ін.

Більш конкретизуючими питання профілактичної діяльності неповнолітніх є Мінімальні стандартні правила ООН щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх від 29 грудня 1985 р. («Пекінські правила»), Мінімальні стандартні правила ООН щодо міри, не пов'язаної з тюремним ув'язненням, прийн. Резолюцією 45/110 Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990 (Токійські правила), правила ООН, що стосуються поводження з жінками-ув'язненими і встановлення міри покарання для жінок-правопорушників, яка не пов'язана з позбавленням волі (Бангкокські правила), прийн. Резолюцією 65/229 Генеральної Асамблеї від 21 грудня 2010 р., Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями від 30 серпня 1955 р. та ін.

Таким чином, виходячи з вищевказаного можна зробити висновок, що нормативне забезпечення міжнародного характеру в напрямку профілактики неправомірної поведінки неповнолітніх є цілком достатнім і всеохопливим. Вищевказані приписи забезпечують соціальний захист і профілактичну діяльність фахівців соціально-правової сфери. Ратифіковані Україною міжнародно-правові документи профілактичної діяльності правопорушень серед неповнолітніх кожною нормою сприяють зростанню серед неповнолітньої молоді принципів гуманізму, законності і довіри правовим приписам. Вони як зовнішній вияв правового виховання є першочерговим інструментом у роботі фахівців соціально-правового захисту населення для боротьби з неправомірною діяльністю. З метою актуалізації теми в сьогодення, дослідження в даному напрямку будуть продовжуватися і поглиблюватися з конкретизацією певних норм міжнародного законодавства.

Література та джерела

1. Великий юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С.Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво» «Юридична думка», 2007. – 992 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Лев Семенович Выготский. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
3. Гревцов Ю.І. Соціологія права/ Юрій Іванович Гревцов. – К.: Вид-во «Юрид. центр пресс», 2001. – 312 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.rada.gov.ua>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Петрочко Ж.В. Дитина у складних життєвих обставинах: соціально-педагогічне забезпечення прав: монографія / Жанна Василівна Петрочко. – Рівне: видавець О. Зень, 2010. – 368 с.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права/ Ольга Федорівна Скакун. – Харків: Консул, 2008. – 656с.

В статье раскрываются особенности толкования норм международного направления в процессе правового воспитания специалистами социально-правовой защиты населения как одной из направлений своей профессиональной деятельности, которая включает профилактическую работу с несовершеннолетними. Разъяснены понятия принципов и их взаимосвязь с правовыми предписаниями. Определены международные акты как форма внешнего проявления правового воспитания. Определены особенности правового статуса несовершеннолетних и прокомментировано утверждения их правомерного поведения в рамках социально-правовой защиты.

Ключевые слова: международные акты, принципы, правомерное поведение, профилактика, несовершеннолетние.

In the article the features of interpretations of international guidance in the process of legal education of professionals in social and legal protection of population as one of the areas of their professional activities have been considered, including preventive work with adolescents. The concept of principles and their relationship with legal regulations have been defined. International acts as a form of external expression of legal education have been analyzed. The features of the legal status of minors has been defined. The lawful behaviour within the social and legal protection has been commented

Key words: international instruments, principles, good behaviour, prevention, minors.